

Adevărul ca problemă de analiză în lucrarea lui Martin Heidegger „Despre esența adevărului”

Mihai Braga, dr. conf. UTM

Conceptul curent de adevăr

„Ce se înțelege îndeobște prin „adevăr”? – întreabă Heidegger. S-ar părea că un filosof de talia lui Heidegger nici n-ar trebui să pună o astfel de întrebare, deoarece chiar și un profesor de filosofie cunoaște un șir de definiții a adevărului: adevărul corespondent sau clasic a lui Aristotel, adevărul coerent, adevărul convențional, puncte de vedere diferite asupra adevărului, cum ar fi a lui R. Descartes, G. Leibniz, A. Tarschi etc., pe care la urma urmei le cere și de la studenți să le cunoască. Ce-ar mai fi aici de spus?

Dacă cineva este în drepturi să pună o astfel de întrebare, care demult pare rezolvată, Heidegger spune că da, această întrebare trebuie de pus din nou și destul de insistent, pentru că simțul comun are anumite bănuieli asupra înțelegerii de către știința filosofică a adevărului. Cu toate că simțul comun este departe de filosofie și adesea nici nu-i înțelege pretențiile ei de a cunoaște ceva în ultimă instanță, totuși ne prindem și noi că de fapt cunoașterea adevărului este o problemă foarte serioasă, pentru că noi vrem să cunoaștem ce se întâmplă cu societatea astăzi, încotro merge ea, care este viitorul nostru, adică vrem să cunoaștem adevărul despre aceste probleme.. Reiese că problema adevărului nu numai pentru simțul comun este importantă, ci tot atât de importantă este și pentru gândirea filosofică.

„Cuvântul „adevăr”,- scrie Heidegger,- acest cuvânt înalt și totodată uzat până a deveni inutilizabil, are în vedere acel ceva care face ca un lucru adevărat să fie un lucru adevărat”. [1] Dacă observăm, analiza conceptului de adevăr M. Heidegger nu o începe de la aceea ce spune vreo una din definițiile filosofice ale adevărului, ci de la înțelegerea simțului comun al adevărului. Adică de la aceea când noi spunem, că un lucru careva este adevărat ori nu. De exemplu, eu spun: „da, este un articol adevărat!” Ce am eu aici în vedere? Cred că zic, că conținutul articolului dat corespunde așteptărilor mele, sau eu poate cunosc anumite exigențe despre un articol științific.

Explicarea adevărului prin real

Primul pas pe care îl face M. Heidegger în studierea esenței adevărului este încercarea lui de a identifica adevărul cu realul. „Ce este un lucru adevărat?- întreabă Heidegger. - Spunem, de pildă: este o adevărată bucurie să pui umărul la reușita acestei acțiuni. Vrem să spunem cu aceasta: este o bucurie, o bucurie reală. Adevărul este realul. (Subliniat M. Braga) Drept care și vorbim despre aurul adevărat spre deosebire de cel fals. Aurul fals nu este în chip real ceea ce el

pare a fi. El nu este decât o „aparență” și, de aceea, este nereal. Nerealul este considerat a fi opusul realului. Însă imitația de aur este și ea ceva real. Drept care vom spune mai clar: aurul real este aurul autentic. Însă, „reale” sunt amândouă... Așadar, caracterul adevărat al aurului autentic nu poate fi adevărit pur și simplu prin realitatea sa. ” [2] De aici facem concluzia, că atât adevărul cât și falsul sunt reale. Să spunem mai simplu, atât vorba adevărată cât și minciuna sunt reale. Înseamnă că încercarea de a defini adevărul prin real ori autentic nu reușește să dezvăluie conținutul și esența originară a adevărului, dar noi utilizăm conceptele de real și autentic pentru a descrie ceea ce înțelegem noi prin adevărat. Și aceasta descoperă un anumit tip de înțelegere a oamenilor, adică un anumit tip de ființare pe care oamenii o înțeleg și au o anumită atitudine față de ea în toate formele de activitate, atât practică, cât și rațională.

Explicarea adevărului prin potrivire

Gândirea lui Heidegger este deosebită de gândirea altor filosofi. El nu spune, că a gândi adevărul drept real sau autentic este greșit, el spune doar, că există o esență mai adâncă a adevărului și care este mai originară decât esența pe care o cunoaștem noi, și prin intermediul căreia noi cunoaștem ființarea, și din care reiese o anumită atitudine a noastră față de ceea ce este, sau cum spune el față de ființare. Pentru el adevărul este aleteia, ceea ce presupune a scoate din ascundere ceea ce este ascuns. Și în cazul cercetării adevărului drumul gândirii lui Heidegger va fi coborârea în ascuns și eliberarea din ascuns a adevărului originar, scoaterea în evidență a ceea ce este mai originar, mai temeinic decât ceea ce este acum permis să iasă din ascuns în deschis.

Următorul pas pe care îl face Heidegger pentru explicarea esenței adevărului este utilizarea noțiunii de ”potrivire”. „Și atunci se pune din nou întrebarea: ce înseamnă aici autentic și adevărat? Aurul autentic este acel lucru real a cărui realitate se potrivește cu acel ceva pe care îl avem în vedere din capul locului și întotdeauna atunci când „de fapt” ne gândim la aur. În schimb, acolo unde bănuim existența aurului fals spunem: „Aici ceva nu se potrivește.” Când însă ceva este „așa cum se cuvine”, atunci spunem: se potrivește. Lucrul se potrivește.”[3] Deci noțiunea de potrivire, din punct de vedere a lui Heidegger ne apropie de posibilitatea înțelegerii originii adevărului.

Definirea ontologică a adevărului

Dar numim adevărate nu numai o bucurie adevărată, aur adevărat, adică orișice ființare, dar numim adevărate și enunțurile noastre despre ființare și ele la rândul lor pot fi autentice sau neautentice. În acest sens spunem: un enunț „este adevărat atunci când ceea ce are el în vedere și spune se potrivește cu lucrul despre care se face enunțul. Și în cazul acesta spunem: **se potrivește**. Însă de această dată, nu lucrul este cel care se potrivește, ci propoziția.” [4]

Heidegger atrage atenția că anume caracterul acesta de potrivire este pus în fundamentul definiției tradiționale a esenței adevărului: *veritas est adaequatio rei et intellectus*. Această definiție are două sensuri, la care atrage atenție Heidegger, 1) adevărul este adecvarea cunoașterii la lucru; dar și, 2) adevărul este adecvarea lucrului la cunoaștere. Dar, în general în înțelegerea contemporană a adevărului se are în vedere doar, că adevărul sau *veritas est adaequatio intellectus ad rem*, adică adecvarea cunoștințelor la lucru. Această înțelegere, adecvarea cunoștințelor la lucru, este o moștenire a gândirii medievale, - susține Heidegger. Atunci când se considera că cunoștințele umane trebuie să corespundă lucrurilor, ca lucruri create de Dumnezeu prin actul creației. Și în același timp, cunoștințele umane trebuie să corespundă ideilor divine pentru a fi adevărate. Între intelectul uman și rațiunea divină de asemenea trebuie să fie o anumită corespundere. De fapt, în teoria cunoașterii sale gânditorul modern Rene Descartes anume pe această concepție și se bazează. Pentru trecerea de la subiectul cunoscător, care pentru fundamentarea existenței sale se bazează doar pe rațiune, la lumea lucrurilor, are nevoie de introducerea ideilor înnăscute, idei ale rațiunii universale. Și în înțelegerea dată, nu s-a ajuns cel puțin la înțelegerea cantiană, în care cunoașterea are de afaceri nu cu lucrul creat, adică cu lucrurile în sine, ci cu lumea obiectelor, adică a fenomenelor, în care intelectul uman își ia rolul său important de organizator, să nu zic, de creator al obiectului, cel puțin parțial. Poate că, dacă s-ar fi ajuns la primirea punctului de vedere cantian de către gândirea contemporană, nu doar în vorbe, ci într-adevăr, atunci problema adevărului ar fi fost la alt nivel de rezolvare. În acest caz poate nu s-ar compara cunoștințele cu lucrurile în sine, ci cu obiectele. Și atunci comparația s-ar face între fenomene de aceeași natură.

Gândirea contemporană n-a făcut mai mult, decât să înlocuiască în concepția medievală despre adevăr divinitatea cu rațiunea universală, prin care știința și filosofia contemporană consideră că natura este rațională, că de fapt, dacă ea n-ar fi organizată rațional intelectul uman n-ar fi în stare s-o cunoască.

Dar pentru că aceste probleme au rămas nerezolvate, Heidegger este nevoit să prelungească analiza esenței adevărului de la următoarea problemă: cum este în stare rațiunea umană să compare enunțul despre lucru, care are natură ideală, cu însuși lucru, despre care vorbește enunțul și care este de natură materială. Cum este posibil de comparat materia cu spiritul. Dacă ne aducem aminte această problemă a apărut și în fața lui Descartes, care spune că aceste lumi există paralel..

Posibilitatea internă a potrivirii

Rămânând în cadrul înțelegerii clasice a adevărului, Heidegger încearcă în acest cadru să găsească calea rezolvării problemei. „Vorbim despre potrivire în sensuri diferite. Spunem, de pildă, despre două monede de cinci mărci aflate pe

masă: se potrivesc una cu alta. Ambele se potrivesc în unitatea aspectului lor. Ele au în comun acest aspect și de aceea sânt egale în această privință. Vorbim apoi despre o potrivire când, de pildă, facem un enunț cu privire la una dintre cele două monede: această monedă este rotundă. Aici enunțul se potrivește cu lucrul. Acum relația nu se mai instituie între un lucru și altul, ci între un enunț și un lucru. Dar în ce să se potrivească lucrul și enunțul, de vreme ce termenii relației sânt evident diferiți în ceea ce privește aspectul lor? Moneda este de metal. Enunțul nu este nicidecum material. Moneda este rotundă. Enunțul nu are nicidecum caracterul a ceva spațial. Cu moneda se poate cumpăra ceva. Enunțul despre monedă nu este niciodată un mijloc de plată.” [5]

În rezolvarea acestei probleme ne întâlnim cu puterea adevărată de gândire a acestui filosof, cu originalitatea gândirii lui. Și, totuși, potrivirea enunțului și a lucrului poate fi efectuată. Esența potrivirii se determină de la felul relației care există între enunț și lucru. Dacă în fața enunțului în formă deschisă, sau descoperită se pune lucrul despre care se spune în enunț, atunci echivalarea acestor două naturi diferite este posibilă. Cu alte cuvinte, aici problema adevărului apare nu ca reflectare, ci ca raport, relație între cele două opuse: enunțul despre lucru, cum este el, și lucrul pus în față, în spațiu deschis și neschimbat. **Enunțul își dobândește corectitudinea prin împrumut de la situarea în deschis a raportării.** De aceea înțelegerea că adevărul se găsește doar în enunț este limitată și numai este valabilă. Aceasta este concluzia făcută de Heidegger. „Astfel modul obișnuit și exclusiv în care adevărul este atribuit enunțului drept unic loc în care rezidă esența lui – își pierde valabilitatea. Adevărul nu sălășluiește în chip original în propoziție.”[6] Aici facem concluzia că în chip original adevărul nu se află în propoziție, dar în raportul opozitiv dintre propoziție și lucru care se află în deschis. „În același timp, se naște însă și întrebarea cu privire la temeiul posibilității interne a raportării situării în deschis și care conferă dinainte măsura corectivă. Această posibilitate este singura care împrumută corectitudinii propoziției aparența de a împlini în genere esența adevărului.” [7]

Temeiul posibilizării unei corectitudini. Libertatea ca esență a adevărului.

Heidegger dă întrebarea: „De unde își ia enunțarea care pune în față indicația de a se orienta în funcție de obiect și de a se potrivi, urmând regula corectitudinii? De ce participă această potrivire la determinarea esenței adevărului? Care este singurul fel posibil la care poate să se realizeze datul prealabil al unei corecții și în care poate să survină indicația de așezare într-o potrivire?” [8]

Și răspunde: „Acest singur fel constă în faptul că o asemenea dare prealabilă s-a eliberat deja într-un deschis în vederea a ceva ce se manifestă pornind de la el

și care determină în chip riguros orice punere în față. Faptul de a se elibera în vederea unei corecții corective este posibil numai ca faptul-de-a-fi-liber a ceea ce este manifest într-un deschis. Acest fapt de a fi liber trimite la esența libertății încă nesurprinsă până acum. Situarea în deschis a raportării ca posibilizare internă a corectitudinii se întemeiază în libertate. Esența adevărului, conceput ca aceea corectitudine a enunțului, este libertatea.” [9]

Pentru a intra în esența celor ce spune aici Heidegger, este nevoie de explicație. Să ne imaginăm un proces judiciar, la care cineva este învinuit în omor. Cazul care se judecă este următorul, la o stație de vindere a petrolului a fost comis un omor, cu scopul de a se fura banii din casa stației. Judecătorul care învinuiește pe un oarecare cetățean X cu ajutorul martorilor aduce următoarele argumente, adică, în fața enunțului: „X a înfăptuit omorul” pune următoarele argumente: X a fost văzut în momentul înfăptuirii omorului; a fost recunoscută mașina cu care acesta a venit și apoi a plecat cu banii, în încăperea stației au fost depistate amprentele învinuitului, iar în mașină au fost găsite urme de praf de pușcă. Având în față aceste argumente judecătorul se eliberează de a face concluzia că cetățeanul X este vinovat în omor. De aceea el cere juraților ca aceștia să recunoască vinovăția cetățeanului X. Cu alte cuvinte, punerea în spațiu deschis a argumentelor, după părerea judecătorului, sunt îndestulătoare pentru a cere juraților, adică în vederea acestor lucruri care au fost aduse în față, are dreptul de a cere juraților, recunoașterea vinovăției cetățeanului X.

Însă aici apar anumite probleme.

Prima, pentru recunoașterea unui enunț drept adevărat, adică că „X este vinovat” în față nu se pun lucrurile care dovedesc vinovăția lui X, ci se pun alte enunțuri, sau cum am spune noi, declarații sau mărturii. Și aici, Heidegger ar spune că în partea opusă enunțului trebuie puse manifest lucrurile care demonstrează adevărul enunțului. Și, într-adevăr, jurații n-au satisfăcut cererea judecătorului și au trimis cazul în prelungirea cercetării, cerând să fie găsite lucrurile care demonstrează vinovăția, în cazul dat banii care au fost furați și revolverul cu care a fost comisă crima.

A doua problemă demonstrează legătura adevărului cu libertatea. Libertatea care se bazează doar pe punerea în opoziție a două enunțuri, care vorbesc despre același lucru este doar o libertate aparentă ea nu este adevărată. De aceea libertatea adevărată este mai degrabă rezultatul punerii în opoziție a enunțului și a lucrului despre care este enunțul. De aceea jurații au avut dreptul de a refuza judecătorului realizarea cererii lui, de a considera vinovat cetățeanul X. În aceasta și constă legătura libertății și a adevărului.

Și, a treia problemă, și cea mai importantă, este că libertatea nu trebuie înțeleasă ca o urmare a acțiunilor și gândirii umane, cum obișnuit ea este înțeleasă și aceasta este o prejudecată spune Heidegger. „Pentru metafizică, adevărul este acel ceva – netrecător și veșnic – care niciodată nu poate fi

întemeiat pe vremelnicia și fragilitatea ființei umane. Cum este atunci cu puțință ca esența adevărului să își găsească subzistența și temei pe libertatea omului.”[10] Esența libertății se găsește în esența adevărului, care obișnuit în gândirea noastră nu sunt legate între ele. Adevărul este considerat o funcție a cunoștințelor, iar libertatea o însușire a omului. Însă Heidegger spune că „ libertatea este esența adevărului însuși”. [11] Și în altă parte prelungește: „Esența adevărului se dezvăluie ca libertate. Aceasta este faptul-de-a-lăsa-să-fie-ființarea, lăsare ec-sistentă și care scoate din ascundere.” [12]

Esența libertății

De unde apare această corelație între adevăr și libertatea. Obișnuit noi nu vedem această corelație și nici nu o gândim. Adevărul ca corectitudine, adică a pune în față propoziția și ființarea , cere în primul rând nu atât propoziția, pentru că pe noi adesea nu ne costă nimic să enunțăm propoziții, este mai greu de pus în fața acestora anumite ființări, din mai multe cauze: propoziția poate să nu descrie nici o ființare, poate să ascundă ceva, adică să fie o iluzie, o minciună etc. În cazul ființării lucrurile stau altfel. Dacă acestea există, atunci noi putem să o scoatem din ascuns și să o punem în față, dar putem și s-o ascundem, sau putem să nu știm despre ea. Libertatea în acest caz, după Heidegger, ține de a permite ființării să fie, să iasă din acoperire. Libertatea,-scrie Heidegger, - pentru ceea ce este manifest într-un deschis lasă de fiecare dată ființarea să fie ființarea care este ea. Acum, libertatea se dezvăluie a fi faptul de a lăsa ființarea să fie.” [13]

A lăsa să fie înseamnă a te implica în ființare. Iar a te implica în ființare înseamnă a te retrage din fața ființării pentru ca aceasta să se manifeste în ceea ce este ea și în felul în care este ea. Cu alte cuvinte libertatea nu este legată de esența omului, ci de esența ființării. „Libertatea nu înseamnă numai ceea ce simțul comun înțelege îndeobște prin acest nume: acel bun plac care poate apărea uneori în opțiunea de a o lua într-o parte ori alta. Libertatea nu este lipsa de constrângere care însoțește puțința de a face sau nu a face un lucru... Libertatea este, mai presus, decât toate acestea... este situarea în ieșirea-din-ascundere a ființării ca ființare.” [14]

Dacă observăm Heidegger descoperă o altă perspectivă a gândirii, care numai vede libertatea ca o însușire a ființei umane, iar adevărul, drept însușire a propoziției. Esența adevărului este libertatea, iar libertatea este esența adevărului. Și aceasta nu este o întorsătură de cuvinte, va spune Heidegger, dar este o perspectivă deosebită a ființei umane.

Referințe bibliografice:

1. Martin Heidegger. *Repere pe drumul gândirii*. București, 1988, p. 136
2. Idem, p. 136 -137

3. Idem, p. 137
4. Idem, p. 137
5. Idem, p. 140
6. Idem, p. 143
7. Idem, p. 143
8. Idem, p. 143
9. Idem, p. 140
10. Idem, p. 144
11. Idem, p. 144
12. Idem, p. 149
13. Idem, p. 145
14. Idem, p. 146

Principiile filosofice fundamentale ale culturii

Ecaterina Lozovanu dr. conf. UTM

Dezvoltarea componentelor euristice și predicționale ale interpretării filosofice a lumii este o condiție necesară pentru dezvoltarea științei. Aceasta are rolul de premisă pentru manifestarea științei în câmpul operării teoretice cu obiectele ideale, care asigură cunoașterea structurilor obiectelor, care nu au fost însușite în practica unei sau altei epoci istorice.

Depășirea permanentă de către știință a hotarelor structurii obiectelor însușite prin formele de producere formate istoric și a experienței obișnuite, înaintează problema fundamentului categorial al cercetărilor științifice.

Orice cunoaștere a lumii, inclusiv și cea științifică, în fiecare epocă istorică se înfăptuiește în corespundere cu o anumită „rețea” de categorii, care stabilește un anumit mod de dividere a lumii și de sinteză a obiectelor ei.

În procesul dezvoltării sale istorice știința a studiat diverse tipuri de obiecte sistemice: de la obiecte constitutive până la sisteme complexe autodezvoltate, care sunt însușite la etapa contemporană de dezvoltare civilizațională.

Fiecare tip de organizare sistemică impune o „rețea” de categorii, în corespundere cu care mai apoi are loc dezvoltarea noțiunilor concret științifice, care caracterizează detaliile structurii și comportării acestor obiecte. De exemplu, dacă la însușirea sistemelor mici putem considera, că părțile prin adăușune formează întregul, cauzalitatea este înțeleasă în sens laplasian identică cu necesitatea, lucrul și procesul sunt concepute ca caracteristici ne fixate ale realității, lucrul este reprezentat ca corp neschimbător, iar procesul – ca mișcare a corpurilor.